

FRANCESC ESPAÑOL I EL MUSEU DE ZOOLOGIA DE BARCELONA

per Oleguer Escolà i Boada

No sembla cap exageració dir que tota la vida científica de Francesc Español ha estat centralitzada al Museu de Zoologia de Barcelona. Normalment, hom es recorda de les grans personalitats massa tard, però en el cas d'Español això s'ha obviat en part; si bé és veritat que alguns «honors» li han arribat massa tard, car va ser nomenat membre numerari de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona als 61 anys, ja hi va tenir el discurs de contestació del nostre millor ecòleg, el Prof. Ramon Margalef; ha tingut un Llibre Jubilar quan, proper a la seva jubilació, la revista *Graellsia* de Madrid li va dedicar un volum homenatge¹ i una semblança, també amb la seva bibliografia, al *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*.²

Francesc Español i Coll, que va néixer a Valls el 1907, estudià el batxillerat a Tarragona i acabà la carrera de Farmàcia a Barcelona, el 1935. Aleshores, molts naturalistes de cor estudiaven farmàcia, però ben aviat mostrà una profunda aflicció a l'entomologia i mai no es va dedicar a la farmàcia. És per això que no es doctorà i hagué d'esperar al 1982, que la Universitat Autònoma de Barcelona el nomenés doctor honoris causa per fer servir el títol de doctor (però aleshores ja podia fer servir Excel·lentíssim Senyor per ésser acadèmic de Barcelona).

Ja al 1924 Español treballa al Museu de Zoologia, del qual en seria nomenat regent d'Entomologia el 1932; això li oferí una posició de treball mo-

1. *Graellsia*, 31 -1975-

2. *Butlletí Institució Catalana Història Natural*, 42: 127-139-1978.

desta a canvi de l'acceptació de molts sacrificis. A vegades, ens ha explicat que el sou del Museu no era suficient i, durant una llarga temporada, hagué de complementar-lo impartint classes en acadèmies, etapa que recorda sense massa alegria, car els joves que tenia confiats estudiaven per obligació i calia dividir el temps de què disposava entre les explicacions i la imposició d'autoritat. Alguna cosa de bo va sortir d'aquestes classes com el fet de conèixer dos estudiants interessats pels insectes, una campanya patrocinada per l'Instituto Español de Entomología i la descoberta de *Speophilus fonti schutteii* i del *Troglocharinus impellitieri* dedicats a Eric Schütte i a Ignasi Fernández Impellitieri.

L'Ajuntament tractava el Museu amb gasiveria i només mereix l'honor d'haver intentat mantenir els museus de Barcelona –que eren molts– amb un pressupost migrat, quan, després de la guerra civil, la Junta de Ciències Naturals de Barcelona va ser esborrada completament del mapa.

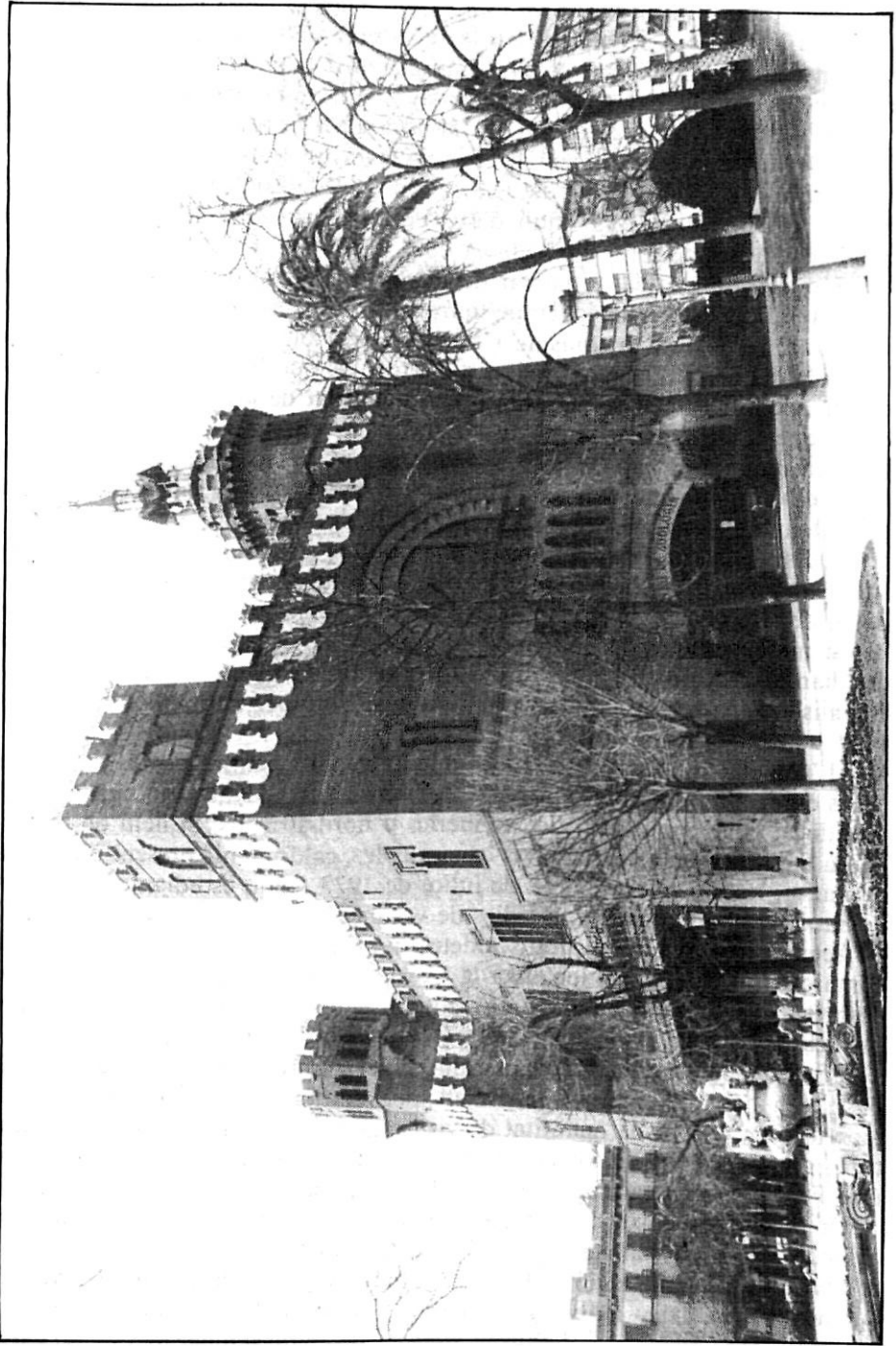
Seria interessant un estudi profund i seriós de la vida científica dels anys posteriors a la primera guerra mundial, ja que fins aleshores pràcticament tots els naturalistes que el país havia tingut eren afeccionats i col·leccionistes i cap al 1918 es va intentar modernitzar i vertebrar les activitats entorn dels Museus de Zoologia i Botànica, agafant com a models els d'Alemanya i França. Tot i que la ciència catalana d'aquell temps ignorà la genètica i l'evolució, ara es veu, amb un cert chauvinisme, una època daurada del Museu de Zoologia, amb conservadors de lepidòpters, himenòpters, coleòpters, mol·luscs, que s'estengué fins als anys trenta. Font i Quer intervingué aleshores com «un dels científics de cap més clar que hem tingut» segons Margalef.

Ben diferent era la situació després de la guerra civil, quan els especialistes, si no havien estat depurats, duraven fins que la seva jubilació deixava el lloc vacant; no hi havia pressupost per canviar les finestres i evitar que l'aigua de pluja i el vent s'infiltrassin a dins de l'edifici...

Però l'activitat incansable d'Español crea una revista «Miscel·lània Zoològica» al Museu (per a la qual força vegades només es disposava de la tercera part del pressupost que demanava la impremta) i ha fet del Museu un arxiu excel·lent i lloc de consulta obligada per a l'estudi dels grups de coleòpters que han constituït les seves especialitats: tenebrionids, anobiids i coleòpters hipogeus.

El Museu de Zoologia sembla que no ha sabut valorar o agrair prou l'activitat d'Español, i per això citarem només un exemple (tot i que se'n podrien citar d'altres): des del 1939 era el responsable màxim de la institució però només tenia reconeguda la categoria (i sou) de conservador; no és fins al 1966 que l'Ajuntament decideix nomenar-lo director.

El concepte de museu que tenien les corporacions locals dels anys de l'acabament de la primera gran guerra era més apropiat que el de les que han vingut després; no s'ha vist el museu com un arxiu i laboratori d'identificació de la fauna i la flora locals fins al punt que no era d'aconsellar confiar tipus de noves espècies a la cura de museus espanyols. Agafem de Mar-

galef que portar un museu és complex, portar-los sense la comprensió de la ciutat és impossible, i Español feu la seva feina amb dignitat, amb una heroïcitat i entusiasme a prova d'incomprensions. L'ajuda del Consejo Superior de Investigaciones Científicas va ser també migrada i Español tingué també algun càrrec, més o menys honorari a l'Institut d'Entomologia de Madrid. Més influència tingué el Consejo a través de la Universitat i sobretot a través del Prof. García del Cid, a l'Institut de Zoologia Aplicada, i àdhuc Español explicà, amb molt d'èxit entre els alumnes, alguns cursos de zoologia d'artròpodes.

Un aspecte que cal remarcar de manera essencial en Español, ha estat la seva influència en la joventut, que es podria resumir a través de dues vies, una, la de l'excursionisme i l'espeleologia on ha estat capdavanter, i l'altra la del consell als col·leccionistes i tots els que li demanaven informacions i identificacions de matèria; quina quantitat de joves pot comptar Español que se li han acostat al Museu amb una capseta d'insectes per identificar, la majoria al cap de més o menys temps desapareixia del panorama entomològic però quedava una minoria de perseverants i entre ells trobem avui algun dels caps més notables entre els biòlegs del país.

Què més caldria dir que no fos obrir portes obertes per a valorar els resultats de més de cinquanta anys de treball ininterromput al Museu de Zoologia, de feina ben feta, callada i de cada dia, amb uns resultats que parlen per si mateixos: més de 350 treballs publicats de sistemàtica i biogeografia que han aixecat un edifici de solidesa indiscutible i ha creat una escola d'especialistes repartits no tan sols per Catalunya sinó per tota la Península Ibèrica.

L'activitat d'Español dins dels coleòpters s'ha centrat en les seves tres grans especialitats: tenebrionids del Mediterrani occidental, anobiids a nivell mundial i coleòpters cavernícoles ibèrics o nord-africans. Si hem de remarcar la labor feta en els coleòpters cavernícoles, caldrà tenir present que es va iniciar en les descobertes el 18 de juliol de 1923 quan, estudiant de 6è. curs de batxillerat, anà a passar uns dies de vacances en una propietat que tenien els seus oncles materns a Fontscaldetes, no lluny de Cabra del Camp, a la comarca de l'Alt Camp, localitzà la Cova del Traça, on recollí, poc temps després, un nou i interessant Bathysciinae, estudiat al cap de poc temps pel Dr. Jeannel, que li va dedicar: *Speophilus espanoli* n.sp.

Español sempre ha volgut que quedés el nom del Dr. Zariquiey ben alt per l'ajut incondicional que rebé d'ell, pel mestratge que en tingué i ens ha repetit força vegades la quantitat de visites que li féu, robant-li hores de descans, quan, després de tot el dia de consulta i després de sopar, atenia al jove Español fins a la una o les dues de la matinada... Per acabar direm que el Dr. Zariquiey deixà dipositada al Museu de Zoologia la seva important col·lecció de Bathysciinae de tot el món. Mercès als afanys d'Español aquesta s'ha unit a la col·lecció cedida per Jaume Negre i a la pròpia del Museu iniciada per la llarga activitat d'Español i continuada pels seus deixebles i ha fet que la col·lecció del Museu sigui la de Bathysciinae ibèrics més im-

portant del món.

Per donar una idea de la magnitud d'aquesta col·lecció direm que s'acosta als 100.000 exemplars de coleòpters i que la immensa majoria té llargues sèries de localitzacions diverses de cada una de les 176 espècies i subespècies dels Bathysciinae coneguts i que només hi falta una espècie «fantasma» de localització dubtosa: *Speonomus fugitivus* Reitter, 1885, descrita de les «Coves de Montserrat», però a les Coves del Salitre ni a cap altra cavitat de Montserrat no s'hi ha trobat mai cap *Speonomus*; i una altra espècie enigmàtica: *Speonomus ellipticus* Jeannel, 1924 de la qual només es coneix un sol exemplar femella recollit al Forat la Bou (Serradell, el Pallars Jussà), entre nombrosos *Speonomus crypticola*, que hi és abundant.

